

Е-ДЕМОКРАТІЯ: ВІД ТЕОРЕТИЧНИХ ВИТОКІВ — ДО ПРАКТИЧНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ

Донецький Національний університет ім. В. Стуса

Анотація

У зв'язку з розвитком сучасних технологій в користування входить новий термін: електронна демократія чи е-демократія, що у широкому розумінні передбачає залучення громади за допомогою сучасних інформаційних технологій до розв'язання різноманітних суспільно-політичних завдань.

Ключові слова: Інтернет, суспільство, електронна демократія, інформаційно-комунікаційні технології.

Abstract

In connection with the development of modern technology in use a new term: e-democracy or e-democracy that provides a broad sense of community involvement through modern information technology to solve various social and political problems.

Keywords: Internet, society, e-democracy, information and communication technology.

Розуміння «електронної демократії» цілomu зводиться до того, що це така демократична політична система, в якій комп'ютери і комп'ютерні мережі використовуються для виконання найважливіших функцій демократичного процесу: поширення інформації та комунікації, об'єднання інтересів громадян і прийняття рішень шляхом голосування. В основі цього феномена лежить поява Інтернету як нового інтерактивного каналу масової комунікації, що безпосередньо вплинуло на політичну практику.

Однак реальні витoki того, що ми розуміємо під електронною демократією слід шукати ще глибше — у суті терміна «інформація», який, на наш погляд, є, так би мовити, «родовою точкою відліку».

На думку українського науковця О. Дзьобаня, — інформація разом із речовиною й енергією є основою всесвіту. Саме вона виявляється найважливішим чинником розвитку біологічних й соціотехнічних систем [1, с. 21]. Як відзначають В. Пушкін та А. Урсул, в сучасній науці можна виділити наступні основні значення поняття інформації [2]:

- традиційне, «донаукове» розуміння інформації — повідомлення, інформування про положення справ, відомості про що-небудь, які передаються людьми;
- розуміння інформації, яке прийшло із математичної теорії зв'язку й праць К. Шеннона — зменшувана невизначеність, що знімається в результаті отримання повідомлень;
- розуміння інформації, яке прийшло з кібернетики й праць Н. Вінера — повідомлення, нерозривно пов'язане з управлінням;
- розуміння інформації, яке прийшло з семіотики й праць Ч. Морріса й Ч. Пірса — сигнали в єдності синтаксичних, семантичних і прагматичних характеристик;
- розуміння інформації, яке прийшло з праць У. Ешбі — передача, віображення різноманітності в будь-яких процесах і об'єктах.

Цікаво, що й сьогодні ще не вироблено єдиного й загально визнаного визначення поняття інформації, а разом з наведеними вживаються ще сотні дефініцій, часто суперечливих і таких, що взаємовиключають одне одного.

Однак попри теоретичні складності, на практиці починаючи з середини ХХ століття в світі значно зростають обсяги інформації. Наростання суперечностей між обмеженими можливостями людини зі сприйняття й переробки інформації й існуючими могутніми потоками і масивами інформації, що зберігається, призвело до інформаційної кризи. Інформаційна криза полягає в тому, що в світі накопичений величезний обсяг інформації, але суспільство не може ним скористатися повною мірою через обмеженість своїх можливостей. Інформаційна криза поставила суспільство перед необхідністю пошуку шляхів виходу з ситуації, що створилася.

Застосування комп'ютерів, сучасних методів отримання, обробки, передачі, зберігання й використання інформації виявилось підставою використання такого терміна як «інформатизація».

Інформатизація суспільства – це глобальний соціальний процес виробництва і повсюдного використання інформації як суспільного ресурсу, що забезпечує інтенсифікацію економіки, прискорення науково-технічного прогресу країни, процесів демократизації й інтелектуалізації суспільства.

Витоки цього процесу, ймовірно, слід шукати в 70-х роках ХХ століття, коли у штаті Огайо (США, округ Колумбус), проводився експеримент з установкою в будинках громадян інтерактивної телематичної системи. Результатом цього стало так зване «електронні загальноміські збори», суть їх була в тому, що громадяни могли спостерігати, активно обговорювати і висловлювати власну думку безпосередньо через кнопкове голосування.

Надалі розвиток Інтернету теоретично стали співвідносити з можливістю радикально підвищити ефективність державної машини, перш за все в швидкості обслуговування запитів громадян. Тому наступним важливим практичним кроком стала реалізація в середині 1990-х років у багатьох державах численних програм по створенню і розвитку так званого «електронного уряду», основною ідеєю якого є уявлення про державу як інститут, що покликаний ефективно задовольняти нагальні потреби суспільства. Коротко кажучи, суть електронного уряду полягає в використанні віртуального простору для вдосконалення моделей надання послуг та підвищення ефективності функціонування органів влади.

Саме перші плоди реалізації ідеї електронного уряду породили в широких колах громадськості уявлення про те, що кінцевим результатом його впровадження є еволюція сучасної представницької демократії в систему «електронної демократії».

Неоднозначність явища, яке ховається за терміном «електронна демократія», породила різні варіанти його трактування і полеміку між представниками різних підходів.

Теоретичні основи концепції електронної демократії розроблялися відомими вченими, серед яких слід назвати, перш за все І. Масуду. Саме він сформулював ідею формування демократії участі на основі інформаційних технологій і етики спільного використання інформації. За І. Масудою, масове виробництво інформації та знань підсилює роль регулятивної діяльності громадян, в ході якої встановлюються і контролюються необхідні в суспільному розвитку соціальні зв'язки, що з'єднують воедино людей, речі і символічні об'єкти. Якщо в індустріальному суспільстві найбільш прогресивною формою правління була представницька демократія, то в інформаційному — демократія участі. І. Масуда виділив шість базисних принципів демократії участі в інформаційному суспільстві:

1. Якомога більша частина громадян повинна брати участь у процесах прийняття рішень.
2. Синергія (добровільна участь у вирішенні загальних проблем) і взаємодопомога (готовність жертвувати своїми інтересами) як основа вироблення політичних рішень.
3. Доступність широким масам населення всієї необхідної інформації для обґрунтованого прийняття політичних рішень.
4. Отримана вигода і доходи повинні розподілятися між усіма громадянами.
5. Розв'язання політичних питань слід шукати шляхом переконання і досягнення загальної згоди.
6. Прийняте рішення повинно реалізовуватися шляхом спільних дій, співпрацею всіх громадян.

В цілому сучасні концепції електронної демократії можна поділити на два великих напрямки — прямої демократії і комунітарної демократії.

Представники першого напрямку в наслідують І. Масуду, розвиваючи ідеї прямої демократії. Наприклад, на думку Л. Гроссмана, впровадження нових інформаційних технологій здатне привести до формування третьої, після античної та представницької, великої епохи демократії. Високу ймовірність реалізації набуває втрачений ідеал античної демократії, коли всі громадяни поліса брали постійну участь в політиці.

Серед прихильників комунітарного підходу концепції електронної демократії слід назвати А. Етціоні і Х. Рейнгольда. Перший розробив концепцію теледемократії, згідно з якою майбутнє сучасної демократії спирається на розвиток дистанційних засобів масової комунікації. При цьому він наполягав на тому, що основа майбутнього демократичного устрою повинна знаходитися не в руках професійних політиків, а в руках громад. Мережеві суспільства на відміну від традиційних ієрархічних владних відносин побудовані на інших принципах політичного управління. Їм притаманні такі характеристики: а) незалежність членів мережі; б) множинність лідерів; в) добровільність зв'язків; г) об'єднуюча мета; д) множинність рівнів взаємодії.

Інший провідний вчений Х. Рейнгольд, називає Мережу «великим зрівнювачем», здатним «вирівняти баланс влади між громадянами і політичними баронами» [3]. У найбільш

екстремальній формі прихильники концепції «електронної демократії» малюють картини самоврядування громадян за допомогою електронних опитувань громадської думки, без будь-якої участі професійних політичних комунікаторів, представників, посередників тощо. При цьому, на думку прихильників «електронної демократії», Інтернет суттєво впливає на розвиток публічної сфери, роблячи політичну інформацію доступною кожному громадянину.

Електрону демократію визначають як інструмент зміцнення демократії, демократичних інститутів та демократичних процесів за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, вона не є, у відомому сенсі, різновидом політичного режиму, але є однією зі стратегій підтримки демократії, демократичних процесів і демократичних цінностей. Вона доповнює традиційні інструменти демократії і є взаємопов'язаною з ними.

Складовими е-демократії є:

- електронний парламент;
- електронне законодавство;
- електронний суд;
- електронне посередництво;
- електронні вибори;
- електронний референдум;
- електронне голосування;
- електронні петиції;
- електронні кампанії;
- електронні опитування тощо [4]

Слід зазначити, що раціональні зерна є в аргументах прихильників кожної з розглянутих концепцій. У грішні виявляється політична наука в цілому, оскільки саме в науковій дискусії полягає її розвиток. Концепції «електронної демократії» містять в собі значні суперечності і піддаються критиці. З цієї причини в суспільно-політичній та науковій літературі останнім часом домінує концепція «електронного уряду», що стала основою для проведення реформ в сфері державного управління на основі електронних комунікацій.

Більш того, поки концепція електронної демократії не знайшла підтвердження в практиці демократичних режимів, тому що в демократичних державах існує широка мережа громадських посередників, які не зацікавлені в зменшенні свого впливу. Це політичні партії, громадські організації, засоби масової інформації та інші структури громадянського суспільства. Всі вони, як показує практика, не тільки не втратили свого значення в нових умовах, але, навпаки, з великим розмахом використовують Інтернет не лише під час виборів, а й у своїй повсякденній діяльності. Таким чином, теза прихильників електронної демократії про зменшення ролі суспільно-політичних організацій громадянського суспільства поки чекає свого підтвердження на практиці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дзьобань О. П. Інформаційне насильство та безпека у проблемному полі соціокультурної реальності [Текст] : монографія / О. П. Дзьобань. — Харків : Майдан, 2011. — 260 с.
2. Пушкин В. Г., Урсул А. Д. Информатика, кибернетика, интеллект. Философские очерки [Текст] / В. Г. Пушкин, А. Д. Урсул. — Кишинев, 1989. — 341 с.
3. Туронок С. Г. Интернет и политический процесс [Текст] / С. Г. Туронок // Общественные науки и современность. — 2001. — № 2. — С. 51–63.
4. Грицяк Н. В. Електронна демократія як механізм політичної взаємодії [Текст]: навч.-метод. рек. / Н. В. Грицяк, С. Г. Соловйов. — К. : НАДУ, 2013. — 44 с.

Корнієнко Микита Валерійович – студент другого курсу спеціальності 052-політологія, Донецький Національний університет ім. В. Стуса, м. Вінниця, e-mail: valkorney1958@gmail.com

Науковий керівник — **Денисюк Світлана Георгіївна** – д. політ. наук, професор кафедри суспільно-політичних наук, професор, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: svetadenisiyk@gmail.com

Supervisor — **Denysiuk Svitlana G.** – Dr. of Political Sciences, professor of social and political sciences, professor, Vinnitsa National Technical University, Vinnitsia, e-mail: svetadenisiyk@gmail.com